

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

КРАВЦОВ ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК: 316.4+37.01:34

СОЦІАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ

09.00.03 –соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії та права Дніпродзержинського державного технічного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор філософських наук, професор
Конох Микола Семенович,
Дніпродзержинський державний технічний університет, завідувач кафедри філософії та права.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Гльїн Володимир Васильович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економічної теорії;

доктор філософських наук, професор
Мисик Ірина Георгіївна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
декан факультету української філології Інституту мов світу;

доктор філософських наук, професор
Плавич Володимир Петрович,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права.

Захист відбудеться 27 листопада 2014 р. о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.02 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 74.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий 26 жовтня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Балашенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження. У процесі трансформації сучасного українського суспільства відбувається докорінна зміна ролі соціальної філософії, однією з фундаментальних суспільних засад якої є освоєння нових підходів до аналізу соціальної реальності.

Практична значущість дослідження соціальної реальності визначається тим, що це поняття включає всі характеристики людського буття. Змінна сучасна соціальна реальність стає все більш важкодоступною для однозначного опису, моделювання і прогнозування з її такими рисами, як розупорядкованість, нестійкість, спонтанність тощо. Сучасні дискусії про те, як нова соціальна реальність породжує нові механізми людської взаємодії і викликає до життя нову методологію соціального пізнання, а також про роль методологічних процедур в побудові реальності приводять до комплексного, синтезуючого розгляду феномену соціальної реальності.

Введення в гуманітарний дискурс нової картини людини потребує іншої концептуалізації, переходу до міждисциплінарної методології та до синтетичних філософсько-культурологічних досліджень. Неподільне домінування в науковому середовищі якої-небудь однієї методологічної парадигми змінилося плюралістичністю постнекласичного знання. Зміну освітньої парадигми (від педагогічної «машини» як засобу педагогічної дії до розуміння освіти як сфери стратегічного розвитку, новий досвід побудови і реалізації освітніх програм розвитку фахівця) пов'язують із перебудовою суспільства, що реформується, «від культури корисності до культури гідності». Одна з актуальних вимог часу, що витікає в першу чергу з чисто прагматичних причин – розробка теорії і механізмів (технологій) правової освіти і виховання, що, у свою чергу, з'явиться стимулом до впровадження законності й дотримання прав людини.

Дослідження теоретико-методологічних проблем освіти дозволяє заповнити когнітивно-концептуальний вакуум, який має місце у розвитку сучасного філософського знання. Актуальність і важливість означеного кола проблем, їх недостатня теоретична розробка й виступили в якості підстави для постановки **наукової проблеми** даного дисертаційного дослідження, яка полягає у визначенні феномену соціальної реальності в контексті правової освіти, що знаходить свій вияв у здійсненні комплексного осмислення соціального кризь призму трансформацій в системі правової освіти. Це дозволило запропонувати комплементарну концепцію соціальної реальності, у межах якої суспільство подається як особливий вимір буття людини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалась в рамках науково-дослідницької роботи кафедри філософії та права Дніпродзержинського державного технічного університету «Інноваційні методології дослідження філософії освіти в Україні» (держ. реєстрація № 0113U003717), одним з виконавців якої є дисертант. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради університету, протокол №3 від 26.09.2013 р.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу феномена соціальної реальності, що змінюється, сформулювати і обґрунтувати соціально-філософську концепцію зміни правової освіти в умовах посттоталітарних трансформацій.

Відповідно до поставленої мети передбачається вирішення таких задач:

- дослідити методологічні орієнтири філософського осмислення соціальної реальності на основі аналізу предметної специфіки і динаміки історичного розвитку наукового знання;
- проаналізувати процес історико-філософського дискурсу поняття «соціальна реальність»;
- розкрити мовну природу онтології соціальної реальності;
- виявити теоретичний фундамент теорії комунікації як концептуального ядра прикладних соціальних дисциплін;
- відстежити події введення в гуманітарний дискурс однієї з нових, постнекласичних епістемічних підстав – нового розуміння людини, що означає перегляд місця людини в гуманітарному дискурсі;
- здійснити феноменологічний аналіз правової реальності шляхом виявлення основних її сенсів;
- обґрунтувати ідею необхідності змін у правовій освіті як результату трансформацій у правовій реальності.

Об'єктом дослідження є формування нової онтології соціального як складного багатогранного феномена та його функціонування в суспільстві, що трансформується.

Предметом дослідження є соціальна реальність у єдності її універсально-граничних вимірів: світоглядно-методологічного, соціокультурного, онтологічного, антропологічного, аксіологічного, та її вплив на трансформації в системі правової освіти.

Методологічні основи та методи дисертаційного дослідження. Методологічною основою дослідження є, по-перше, сукупність класичних засобів філософського аналізу і рефлексії, по-друге, герменевтико-феноменологічна процедура виявлення сенсу, по-третє, логіко-діалектичний аналіз досліджуваного предмету, по-четверте, посткласичний принцип додатковості описів.

У роботі надається пріоритет екзистенційно-антропологічному підходу, що здійснюється в межах позиції інтерсуб'єктивності при врахуванні самостійного значення і доповнення інших підходів.

Аналіз досліджуваної проблеми обґрунтований використанням загальнонаукових і спеціальних підходів і методів дослідження, що дозволяє виявити сутність соціально-філософського феномену соціальної реальності у контексті правової освіти.

Порівняльно-критичний аналіз дав можливість дослідити різноманітні концептуалізації соціальної реальності в історико-філософському просторі. Екзистенціально-феноменологічний підхід забезпечив розкриття смислу сучасного розуміння соціальної реальності у її комунікативній формі. Герменевтичний метод був використаний при дослідженні онтологічного виміру комунікації. Діалектичний метод застосовувався у формі аналізу категоріальних переходів належне-сущє, сутність-існування, абстрактне-конкретне, принципу суперечності при аналізі різних сторін соціальної реальності й принципу наповнення як способу розв'язання цих суперечностей. Феноменологічний метод мав важливе значення при дослідженні структури соціальної реальності та смислової структури суспільної свідомості.

Метод розумового моделювання використовувався при формулюванні теоретичної конструкції інформаційного суспільства.

Оскільки підходи до вивчення людини, її поведінки й мислення в соціальній філософії відзначаються концептуальною різноманітністю, теоретичні узагальнення й аналіз емпіричних даних проводилися переважно з позицій системного та порівняльно-історичного підходів.

У дослідженні значною мірою використовувався методологічний потенціал праць відомих дослідників у галузі філософії права: Р. Дворкіна, Х. Харта та інших, а також праць, в яких вчені активно звертаються до рефлексії права: К.- О. Апель, Ю. Хабермас, П. Рікер, Р. Рорті, Дж. Роулз, В. В. Плавич, О. А. Івакін та інші.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в філософській рефлексії історичного, культурологічного, соціально-психологічного, інтелектуально-духовного феномену України в контексті постнекласичної онтології соціальної реальності.

Вперше:

–здійснено комплексне дослідження соціальної реальності у контексті правової освіти як моделі правової компетентності особи, яка організовує освітній простір, та ґрунтується на уявленні про саморух суб'єкта освітнього процесу. В умовах трансформації суспільства соціально-філософське призначення правової освіти є одним з найважливіших компонентів соціальної реальності, яка динамічно змінюється;

–встановлено, що на основі історико-генетичної реконструкції можна виявити та дослідити умови, при яких став можливим перехід від розуміння зовнішнього світу як сукупності речей до погляду на світ як на реальність;

–запропонована віртуальна інтерпретація соціальної реальності в контексті правової освіти як моделі комунікації ґрунтується на уявленні про гуманітарне вимірювання інформаційного суспільства і пріоритети сучасної гуманітарної освіти.

Уточнено:

– взаємозв'язок дискурсивної моделі комунікації та проблеми суспільних симулякрів зі специфікою моделювання віртуальних форм суспільних взаємодій в інформаційному суспільстві. Нормативні підстави комунікації як експлікації комунікативного потенціалу мовних структур дозволяють розглядати реальну комунікацію з позицій дереалізації комунікативної реальності, в якій виникає інше, більш досконале комунікативне співтовариство, яке є віртуальним. Модель комунікативного процесу виражається як нелінійна динаміка соціокультурних систем, в якій інформація змінює динаміку комунікативного простору, створюючи при цьому нову модель практичного дискурсу.

–уявлення про проблеми розвитку сучасної правової реальності; механізм відтворення права можна представити крізь його діалогічну природу, що розуміється в онтологічному сенсі як взаємообумовленість протилежних моментів права;

–специфіку моделювання віртуальних форм суспільних взаємодій в інформаційному суспільстві та на рівні дослідження проаналізовано особливості парадоксу феноменологічної інтерпретації співвідношення реальності соціальної і реальності віртуальної. Людина живе і комунікує в умовах включеності в простір гіпертексту, ранжуючи потенційних комунікативних партнерів, та будує свій фрагмент соціальної віртуальної реальності. Особливого місця в аналізі віртуального співтовариства набувають уявлення, що виражають збіг способу конституювання феноменальної та трансцендентальної дійсності суб'єкта в її абсолютну інтерсуб'єктивну якість і спосіб побудови віртуальної реальності за допомогою людської свідомості та її опредметнення в багатовимірний простір, який вміщує інформаційні масиви практично безмежної глибини, що самовідтворюються;

–основні відмінності між класичними та некласичними соціальними теоріями у сфері онтології є різне розуміння природи соціальних об'єктів: у перших – соціальні об'єкти розуміються в контексті оптичної (просторової) метафори, тоді як у других – соціальна реіфікація розглядається як підсумок інтерпретуючої діяльності людей;

–вагомість соціальної реальності, яка конституюється навколо вектора глобального інтересу людського роду, який керує пізнанням. Соціальна онтологія, що народжується при цьому, оформлюється навколо трьох сенсових вісей, що сполучають інтереси і знання: 1) соціальна реальність як сукупність знань та умінь, що дозволяють людям здійснювати колективний технічний контроль над зовнішнім світом; 2) соціальна реальність як сукупність унікальних соціальних подій, тобто символічний універсум, що створює інтерпретативну базу для взаєморозуміння і взаємодії; 3) соціальна реальність як сукупність значень, що задають можливості для звільнення людини від сил, гіпостазованих її діяльністю;

–значення соціальної реальності, що конституюється мовою і що конституює мову, проводиться і відтворюється практиками агентів-акторів.

Знайшли подальший розвиток наступні положення:

– історичний розвиток уявлень про соціальну реальність з необхідністю потребує змін онтологічного статусу правової реальності відповідно до нового розуміння мови і комунікації. Мова, виконуючи роль «проміжної» соціальної реальності та формуючи соціальний простір, де індивід здійснює «переклад» з мови однієї ситуації на мову іншої, стає практичним правовим ресурсом узгодження інтересів індивідів, яке здійснюється у формі правового діалогу рівноправних партнерів;

–для всіх класичних онтологій, у тому числі й соціальних, визначальне значення мав вибір між двома можливими моделями світу: перша модель розглядала світ як єдине ціле, де універсальне є законом для всього одиничного, друга визначала світ як сукупність унікальних явищ і подій. Лінгвістичний поворот дозволив зняти концептуальні опозиції «унікальне-універсальне», «зовнішнє-внутрішнє» і «каузальне-телеологічне»;

–комунікативна модель суспільної реальності припускає можливість аутентичного опису інформаційного суспільства, в якому створення єдиного інформаційного простору, що забезпечує доступ кожного індивіда до інформаційних ресурсів цивілізації, виступає в якості однієї з базових онтологічних характеристик проблемного поля освіти як єдиного освітнього простору, як сукупність просторово-часових і соціально-культурних умов розвитку освітнього процесу. В такому суспільстві освіта виступає як модус духовного виробництва та модифікує соціальну систему.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Отримані результати аргументують цілісне уявлення про соціальну реальність, що уможливорює значне збагачення змісту і методологічних підстав соціально-філософського дискурсу в Україні з урахуванням як світового досвіду, так і власної культурної традиції стосовно аналізу актуальних проблем перехідних суспільств. Положення і результати роботи мають використовуватися в експертно-аналітичній роботі як теоретичний матеріал при критичній оцінці та обґрунтуванні концепції реформи правової освіти і аналізу процесу її здійснення; при підготовці підручників і навчальних посібників з соціальної філософії, філософії освіти, у викладанні курсу філософії права, соціальної філософії, а також при викладі окремих тем курсів з філософії і соціології права.

Апробація результатів дослідження. Результати і висновки дослідження доповідалися на наукових засіданнях кафедри філософії і права, міжкафедральному семінарі Дніпродзержинського державного технічного університету.

Основні положення та результати дослідження повідомлялися та обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференціях: III міжнародна конференція «Проблеми гуманітаризації вищої освіти». – Суми-Бердянськ, 2002 р.; IV Всеукраїнська науково-методична конференція «Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в науці, економіці та освіті». – Кривий Ріг, 2002 р.; II Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Східні слов'яни: історія, мова, культура, переклад». – Дніпропетровськ, 2003 р.; XII міжнародна конференція «Про роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості». – Донецьк, 2003 р.; IV міжнародна конференція «Проблеми гуманітаризації вищої освіти». – Суми-Бердянськ, 2003 р.; V Всеукраїнська науково-методична конференція «Впровадження нових інформаційних технологій навчання». – Запоріжжя, 2005 р.; Міжнародна науково-теоретична конференція «Ідентичність у сучасному соціумі». – Донецьк, листопад, 2006 р.; Науково-практична конференція «Сучасне світорозуміння». – Дніпропетровськ, 2007 р.; Міжнародна науково-практична конференція «Філософія освіти у контексті історико-філософського знання». – Дніпропетровськ, травень, 2008 р.; VI Международная конференция «Стратегия качества в промышленности и образовании». – Варна, Болгария, 4-11 июня, 2010 г.; Міжнародна наукова конференція «Традиції та інновації в науці та освіті XXI століття». – Одеса, вересень-жовтень, 2010 р.; Міжнародна наукова конференція «Людина і світова глобалізація: перспективи та межі розвитку». – Дніпропетровськ, жовтень, 2010 р.; Всеукраїнські педагогічні читання «Гуманна педагогіка у вищій школі». – Дніпропетровськ, листопад, 2010 р.; XXVI International Scientific and Practical Conference «Moral and aesthetic development vector of modern culture» and the II stage of Research Analytic Championship in culturology, arhitecture, art history and philosophical sciences. – London, June 11-15, 2012; XXXVII International Scientific and Practical Conference «Moral and aesthetic development vector of modern culture» and the II stage of Research Analytic Championship in culturology, arhitecture, art history and philosophical sciences. – London, Desember 5-10, 2012; Міжнародна наукова конференція «Традиції та інновації в науці та освіті XXI століття». – Одеса, жовтень, 2012 р.; V міжнародна науково-практична конференція «Освітній процес: погляд з середини». – Дніпропетровськ, 20-21 грудня, 2013 р.; VIII Международная научно-практическая конференция. – Москва, 26-27 декабря, 2013 г.; Всеукраїнська наукова конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса-Дніпродзержинськ, 25-26 березня, 2014 р.; II Міжнародна наукова конференція, присвячена пам'яті А. І. Кавалерова «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса, 29-30 травня, 2014 р.

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані в 4 монографіях (3 у співавторстві, внесок співавторів рівнозначний); один навчальний посібник; 23 статтях у фахових виданнях з філософських наук, 9 матеріалах та тезах доповідей і 20 виступах на наукових і науково-методичних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з вступу, п'яти розділів, висновків і списку використаної літератури. Основний текст дисертації розміщений на 347 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 402 сторінки. Список використаної літератури нараховує 391 джерело.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** дається загальна характеристика роботи, обґрунтовується актуальність теми дослідження і характеризується стан її розробки, визначається об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, його методологічні основи, розкривається наукова новизна, підкреслюється практична значущість роботи; вказуються дані про апробацію результатів дослідження і публікації.

Перший розділ дисертації «**Філософський дискурс становлення поняття «соціальна реальність»**» присвячений обґрунтуванню вибору методології осмислення соціальної реальності шляхом критично-порівняльного аналізу парадигм розуміння соціального.

У першому підрозділі «*Еволюція філософських поглядів на природу соціальної реальності*» дається аналіз еволюції філософських уявлень про соціальну реальність, які беруть витоки з Стародавньої Греції.

Основні етапи розвитку філософських поглядів на природу соціальної реальності представлені іменами Платона, Аристотеля, Епікура і його школи, Августина Блаженного, П. Гасенді і Т. Гоббса, Г. Гегеля, О. Конта, К. Маркса, Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, Г. Тарда і Р. Зіммеля, Ф. Ніцше, З. Фрейда та інших представників ідеології соціального універсалізму.

Іншим напрямом становлення філософського розуміння соціальної реальності стало вироблення уявлення про методи конституювання соціальної реальності, яке також бере початок з античної філософії. Логіка діалектичного і евристичного знання Аристотеля, розвиток логіки аподиктичного знання в працях Піррона, родоначальника античного скептицизму, учні якого (Тімон, Кратес, Аркезілай, Карнеад) приходять до висновку, що не існує такого дійсного уявлення, яке виключило б помилкове, Ф. Бекон і Г. Галілей, Г. Лейбніц з його знаменитим принципом недостатньої підстави у класичній теорії вірогідності, який представляє своєрідну ієрархію «реальностей», роботи П.-С. Лапласа з вірогідності, Б. Паскаль, Х. Гюйгенс та інші, що займаються математичною теорією вірогідності, визначення статистичної закономірності у працях К. Сен-Симона, Ж. Кондорсе, О. Конта та ін., вчення Г. Гегеля про роль випадковості у формуванні реальності, В. Соловйов, М. Планк і А. Ейнштейн, Н. Бор, В. Гейзенберг, І. Пригожин, І. Стенгерс та інші – всі ці дослідження довели ідею, що використання імовірнісного принципу в соціальному пізнанні, зміни у фізичній картині світу і парадигмальна перебудова інших наук (зокрема, біології) не відмінили в описі закономірних явищ уявлень про детермінізм як такий, що заснований на розумінні лінійної причинності й імовірнісному описі. Імовірнісний детермінізм почав включатися в схеми пояснень практично для всіх рівнів фізичної і соціальної реальності. В ХХ ст. холістична парадигма, тобто розгляд світу як взаємозв'язаного цілого, почала замінювати структурний його розгляд, що припускає певну архітектоніку фізичної реальності й розкриття законів, згідно з якими елементи утворюють ціле. Виникли абсолютно нові уявлення про взаємозв'язки – так звані «будстрепні» теорії, що припускають внутрішній взаємозв'язок («зашнурованість») реальності. Отже, ідея тотального детермінізму зникає навіть з природничих наук, які привертають нові математичні розробки для опису еволюції фізичних систем.

Тому в класичній парадигмі соціум представлений у вигляді об'єктивної стандартизованої реальності, що стоїть над природою та індивідами, детермінованою об'єктивними законами, що виключають випадковість, непередбачуваність і безповоротність. Включення індивіда в соціум ставало можливим через формування особи як соціального утворення. Індивід, тим самим, зводився до індивідуалізованого соціального. Поворот до індивіда став очевидним з виникненням феноменології, яка, акцентуючи увагу на життєвому світі людини, здійснює перехід до суб'єктивізованої соціальної онтології.

Філософське осмислення ціннісно-нормативної реальності (Т. О. Алексєєв, В. П. Андрющенко, В. С. Бакіров, І. В. Бичко, Є. К. Бистрицький, Є. Р. Борінштейн, Н. А. Бусова, О. Г. Дробницький, А. М. Єрмоленко, К. К. Жоль, В. В. Ільїн, А. І. Кавалеров, М. С. Конох, О. М. Кривуля, В. О. Лобовиков, А. М. Лой, О. Ф. Плахотний, М. В. Попович, С. В. Пролєєв, Л. А. Ситниченко, Е. Ю. Соловйов, Ж. Ж. Токовенко, С. В. Шевцов, В. В. Шкода та ін.) в межах

трансформаційних процесів у посттоталітарних суспільствах певною мірою створюють підґрунтя для відповідних узагальнень.

Привернула увагу видатних представників філософії права (О. А. Івакін, В. В. Плавич) онтологічна проблема соціальної реальності як предмета філософського осмислення суспільства з позиції визначення реальності соціального світу в контексті обґрунтування методологічного плюралізму.

У другому підрозділі *«Онтологічні основи соціальної реальності»* зазначається, що в сучасній філософії не існує єдиних понять онтології і буття, а мають місце різні типи онтологічних систем, в яких поняття буття отримує різні інтерпретації. Відмінності в інтерпретаціях зовсім не є результатом свавілля або справою смаку того або іншого автора. Вони не випадкові, бо є наслідком тих установок свідомості, які лежать в основі нашого розуміння дійсності й присутні в ньому, як правило, «за умовчанням». Саме на цей факт звернув увагу Е. Гуссерль, котрий ввів поняття феноменологічної установки свідомості та протиставив її природній установці.

Проблеми соціального конструювання реальності потребують розкриття закономірностей становлення імовірнісної методології. Однією з її категорій є статистична закономірність. По визначенню, статистичними називаються закономірності, які формулюються безпосередньо на мові імовірнісних розподілів.

В сучасній філософії привертає до себе увагу антропологічний підхід, в якому картина світу не зникає, а стає похідним поняттям, що одержує своє визначення через поняття людини. Це дає можливість прихильникам антропологічної перспективи вводити в свою онтологію поняття картини людини. Антропологічна орієнтація відкриває доступ до герменевтичних методик, направлених на виявлення сенсу, що вкладається авторами в ті або інші концептуальні ініціативи.

Народження нової соціальної онтології, що розглядає суспільство і його інститути як реальність особливого роду є результатом формування нових поглядів на поняття блага, добра і справедливості. В соціальній реальності не завжди можна розрізнити те, що є і те, що створюване самим суб'єктом, реальність є не тільки деяка об'єктивна реальність, але і екзистенціальний світ соціального агента. Діяльнісний підхід до соціальної реальності визначає широку амплітуду взаємодії особи, будь-якого іншого соціального суб'єкта з даністю: освоєння – привласнення – конституювання та дозволяє зняти дихотомію об'єктного і суб'єктного.

Соціальна реальність є такою, якою її конституюють методи освоєння та привласнення, що використовує соціальний суб'єкт. Істотною ознакою соціальної реальності є поєднання об'єктів, що мають чіткі межі (природні об'єкти, предмети матеріальної культури), і об'єктів ментального порядку, що мають «розмиті» контури.

Другий розділ «Віртуальна інтерпретація соціальної реальності» присвячений розкриттю соціокомунікативних передумов концепції соціальної реальності.

У першому підрозділі *«Філософія соціальної комунікації як конструктивне ядро теорії суспільства»* закладаються концептуальні основи дослідження, розкривається зміст ключових понять, звертається увага на особливу значущість у процесі демократичного реформування системи освіти, знаходження оптимального співвідношення універсально-цивілізаційних і культурно-специфічних моментів у соціальній реальності, оскільки система освіти, що реформується, повинна, з одного боку, засновуватися на універсальних соціальних принципах, а з другого – орієнтуватися на певну соціально-культурну традицію.

Особливістю сучасного етапу розвитку методології наукового знання є те, що соціальне знання зосереджується на комунікації, діалозі інтерсуб'єктивності, де досягається ідентичність і самоідентичність людини, оскільки в них важливий не успіх, а пошук взаєморозуміння між різними соціальними суб'єктами.

Сучасні труднощі з проблемою освоєння соціальної реальності частково обумовлені обмеженістю знання і пізнання, в якому домінують уніфіковані й абстрактні картини. Принцип конкретності – це необхідність точного обліку тих умов, в яких знаходиться об'єкт пізнання, і виділення головних, істотних властивостей, зв'язків, тенденцій його розвитку. У міру зростання суб'єктивності знання втрачає в істинності. Людина ж уявляє себе захищеною в тих багатообразних «істинах» життєвого досвіду і поведінки, дослідження, творчості та віри. Багатофакторність і багатоваріантність сучасної науки змушує дослідників відмовитися від уявлень про абсолютну істину і будувати імовірнісні моделі.

Масштаб прояву феномена віртуальності в соціальному та індивідуальному житті дозволяє говорити про «віртуалізацію» суспільства і спонукає дослідників до розробки нового розуміння соціальної реальності в її відношенні до реальності віртуальної. Віртуальна модель є результатом синтезу людських сенсорних і розумових здібностей, але взятих в їхній загальності, в ідеї кореляції між людиною та предметами світу. Ця модель має апіорну значущість, тому що в ній закладені всі раціонально відособлені ситуації, в яких вона може опинитися.

Інший різновид віртуальної реальності – мережева віртуальна реальність у вигляді інтерактивного середовища – являє собою комунікативний простір майбутнього. Її специфіка полягає в тому, що вся система комунікативних дій і відносин, а також ресурси, що накопичуються в результаті сукупної людської діяльності, об'єднуються в єдину глобальну структуру.

Середовище віртуальної реальності неначе завершує процес опредметнення комунікацій і перетворення їх в події, які не зникають в незворотному часі, а навпаки – зберігаються в єдиному інформаційному масиві, в межах якого вони існують одночасно в безлічі варіантів, версій, інтерпретацій, які з свого боку схильні до самостійного розвитку. «Розмитість» і стохастичність як наочного, так і вербального виразу реальності дозволяють перебороти осмислені, зв'язані з кількісними методами способи соціального аналізу.

Соціальна реальність визначається як екзистенціальний продукт людської діяльності, оскільки соціальна реальність інтерсуб'єктивна і конституційована учасниками діяльності, вона екстеріалізується як та, що існує поза ними і незалежно від них, тобто знаходить деяку міру об'єктивної фактичності.

У другому підрозділі *«Комунікативна модель суспільної реальності: про можливість аутентичного опису інформаційного суспільства»* аналізуються комунікативні аспекти суспільного розвитку, які тісно пов'язані з глибинними структурами людської свідомості, сферою життєвого світу індивідів. При цьому відмічається, що більшість концепцій класичної соціальної теорії будувалися на переконанні, що закони соціального світу аналогічні законам природи, вони можуть бути відкриті шляхом аналізу і узагальнення фактів. Фундаментальною основою соціальної теорії було домінування об'єкта (суспільства) над суб'єктом (агентом, здібним до пізнання). Визнання суб'єктивного характеру соціальної дії відходило на другий план.

Розгляд знання вимагає включення в сукупний пізнавальний процес широкого соціокультурного контексту. Головною ціллю такого підходу є розробка концептуальних схем для аналізу того, які питання ставить людина перед собою і чим вона керується в своїх діях, особливо в тих випадках, коли вона не може висловити, що саме вона знає, або коли справа не доходить до внутрішнього усвідомлення. Так І. Г. Мисик зазначає, що значення та смисл мовних висловлювань розглядаються в контексті людської діяльності, різних інтерпретаційних стратегій, історично і культурно обумовлених. Таким чином, крізь мову та комунікаційний процес постає картина світу, яка характерна для даної культурної традиції. Такі задачі носять переважно герменевтичний характер, але вони повинні стати невід'ємною і необхідною частиною соціальної теорії.

Загальне уявлення про феномен заміщення реальності образами дозволяє сформулювати на його основі цілісний соціально-філософський підхід: віртуалізація соціальної реальності є закономірним етапом історичного розвитку соціальності, пов'язаним з ускладненням і глобалізацією комунікативних зв'язків та відносин. Головною характеристикою цього етапу можна вважати перехід до домінування культурно-символічних, не прив'язаних безпосередньо до матеріально-фізичної сторони існування, форм і способів підтримки і відтворення соціальності. У протилежність актуальній дійсності, що виражає цілісність, стабільність і завершеність, віртуальна реальність є джерелом відмінності та різноманіття.

Тому віртуальність є феноменом, іманентним самій структурі буття, що втілює можливість творчої, генеруючої діяльності. Причиною віртуалізації сучасного суспільства є об'єктивна потреба в переході інформаційно-комунікаційних технологій на новий якісний рівень, а також іманентна людині потреба в творчості, в створенні нової реальності, таких світів, по відношенню до яких вона була б деміургом.

У третьому підрозділі *«Дискурсивна модель комунікації і проблема суспільних симулякрів»* стверджується, що поняття «соціальна реальність» є узагальненим позначенням тієї системи об'єктів, з якою взаємодіє соціальний суб'єкт: вона є середовищем його формування, об'єктивною умовою його діяльності, безпосереднім предметом його соціальної творчості. Зіставлення об'єктивного та суб'єктивного є результатом власної діяльності особи і будь-якого іншого соціального суб'єкта. В цьому випадку соціальна реальність виступає як даність, що перетворюється на соціальний простір діяльності соціального суб'єкта, яка може сприйматися і як присутність, і як турбота, і як освоєння і привласнення соціального світу. Соціальна реальність є розкриттям ряду модусів буття на кожному рівні соціальної організації в їх онтичному і онтологічному статусі; вона включає конструкти матеріального характеру і феномени внутрішнього суб'єктивного світу людини.

Методи освоєння і перетворення, які використовуються суб'єктом, конституують соціальну реальність. В цьому відношенні необхідно враховувати наявність імовірнісного аспекту в моделюванні дійсності, ролі природної мови.

Парадигми постнекласичної епістеми, застосовуючи принципи реконструкції, децентрації, детериторіалізації, розмивають межі принципу реальності. Це породжує необхідність переосмислення основних положень, що інтерпретують реальність з позицій сучасних підходів соціально-філософського знання.

Третій розділ «Соціальна реальність інформаційного суспільства» присвячений аналізу соціальної реальності з позицій інформаційної онтології. Істотно змінилися уявлення про способи придбання, зберігання, перетворення і відтворення інформації, виявилася взаємозалежність вербальних, візуальних, аудіальних, кінестетичних способів кодування і репрезентації знань.

У першому підрозділі *«Філософський аналіз поняття «інформація»»* досліджується онтологічна природа інформації, з'ясовується питання про те, до якого типу реальності вона належить.

У суспільствах знання, де інформація і знання мають стратегічне значення, розквіт свободи висловлювання думок здатний стимулювати розповсюдження деонтологічних (професійно-етичних) норм і принципів, які стануть також і заставою якості поширюваної інформації.

Розглядається відмінність між кібернетичною і когнітивною концепціями інформації. Акцентується увага на тому, що якими б не були природа і суть інформаційної реальності, вона, подібно до знаку або символу, підлягає дешифровці та, нарешті, процесу розуміння (пізнання). Очевидно, тільки в цьому випадку можна говорити про знання. При цьому слід мати на увазі, що без тієї або іншої форми так званого передзнання (або протознання) ні сам факт фіксації інформації, ні подальший процес її інтерпретації (що, власне, і є процесом пізнання) є неможливим.

У другому підрозділі *«Специфіка моделювання віртуальних форм суспільних взаємодій в інформаційному суспільстві»* розкриваються теоретичні підстави інформаційної парадигми, робляться спроби проаналізувати з філософської позиції онтологічні й гносеологічні чинники появи нового історичного типу суспільства, в нашому випадку – інформаційного.

Поняття інформаційного суспільства вказує на принцип, навколо якого організована ця соціальна форма – інформація і знання. Ф. де Соссюр характеризував мовну реальність як єдність протилежних сторін: знаку і значення, мови і мовлення, соціального й індивідуального. Двоєдина природа мови, кінець кінцем, обумовлена її роллю посередника між діяльністю і пізнанням.

Діяльнісна концепція мови В. Гумбольдта дає можливість уявити будову функціонуючої мови у вигляді тричленної формули: об'єкт-мова – мовна діяльність – суб'єкт-мова. «Вдрукована» в об'єкт-мову інформація являє собою зв'язану інформацію, яку суб'єктові ще належить витягнути, піддаючи об'єкт-мову мовним перетворенням. Мовна діяльність як модель відображення соціальних і культурних процесів позначається перш за все тим, що є об'єктом моделювання зв'язку між творчо мислячою особою і співтовариством, в якому вона взаємодіє, пошук альтернатив і пріоритетів її самореалізації.

Суб'єкт-мова – це мовнооперативна модель об'єкт-мови. У цьому сенсі об'єкт-мова і суб'єкт-мова в принципі є дві різні мови, що розрізняються своїми значеннями. Суб'єкт-мова – індивідуальний суб'єктивний переклад об'єкт-мови, що здійснюється актами мови. Носієм інформації від об'єкт-мови до суб'єкт-мови служать мовні операції суб'єкта. У результаті цих операцій народжується мовна картина світу.

Тому всі чинники і обставини конституювання реальності обумовлюють гнучке поєднання визначеності й невизначеності, чіткості та розмитості в онтологічному статусі соціальних об'єктів. Останні володіють визначеністю, чіткістю, достовірністю в тій мірі, в якій стають об'єктами діяльності та мислення соціальних суб'єктів і дають можливість досягати ефективних результатів. Разом з тим, наявність у багатьох соціальних явищ характеру «нечіткої множини», імовірнісна природа соціальних фактів, багатозначність природної мови обумовлюють той або інший ступінь невизначеності даних суб'єктові явищ.

У третьому підрозділі *«Зміни установок гуманітарної освіти в умовах становлення інформаційного суспільства»* аналізуються процеси інформатизації сучасної освіти. Вони не повинні розумітися виключно як формування технічних засобів, що підвищують зовнішню ефективність освітнього процесу, вони представляють соціокультурні зміни задач та образів гуманітарної освіти у сучасному світі.

Зміна орієнтирів гуманітарної освіти пов'язана з тим, що вона стає фундаментальною підготовкою. В умовах становлення інформаційного суспільства теоретичне фундаментальне мислення, засноване на зразках суворої науки, опиняється в кризі, оскільки втрачається єдиний універсальний культурний горизонт. М. І. Романенко, виділяючи характеристики посткласичної філософсько-освітньої парадигми зазначає, що через проєктивність освіта набуває риси естетичної творчості, пов'язаної з *«антропоцентриською перебудовою освітнього процесу»*, яка призводить до соціокультурної переорієнтації.

Особливе місце в рамках гуманітарної освіти відводиться мовній, риторичній підготовці, націленій на засвоєння, уявлення і створення нових культурних зразків, на діалог і полілог культур. Виходячи з цього, розвиток гуманітарної освіти необхідно зорієнтовувати на діалоговий тип навчання.

Четвертий розділ «Моральні аспекти правової ідентифікації людини»

присвячений аналізу діалектичної єдності права і моралі у процесі правової ідентифікації людини. У першому підрозділі «*Антиномічний характер взаємовідносин моралі та права*» аналізуються процеси ідентифікації та самоідентифікації, які реально перебувають в епіцентрі наукових досліджень не тільки філософії. В процесі дослідження взаємозв'язку людини і права були виявлені антропологічні основи права, здійснені пошуки відповіді на питання: завдяки яким властивостям людини ми можемо ідентифікувати її як суб'єкта права. Особистість у сучасному соціумі постійно пізнає правові та моральні норми, розуміє правові або моральні вимоги, приймає або відкидає їх, пропускаючи через свою свідомість, тобто оцінює, застосовуючи на практиці ті з них, які вона вважає пріоритетними з огляду на їх цінність. Отже, функція оцінки є загальною функцією для всіх елементів правової та моральної систем.

Оцінюючи поведінку особистості у складній системі соціальних відносин, правова і моральна системи надають індивіду право обирати свій варіант можливого вектора поведінки. Таким чином, право і моральність є не тільки елементами свідомості та нормами, а включають до свого складу і практику правових сформованих соціальних відносин.

Обґрунтування права як особливого нормативного порядку, виходячи з уявлень про природу людини, полягає у вияві того, завдяки чому співіснування людей потребує права. Подвійність людини, її прагнення до досконалості та реальна недосконалість є основою такої можливості та дійсності, бо коли б людина була істотою виключно духовною, то право їй було б непотрібним, а коли б істотою виключно матеріальною □ то воно стало б неможливим. Сучасне право, при всіх його недоліках, має міцне етичне і духовне коріння, гуманістичну природу. А мораль, етичні відносини утворюють соціально-ціннісну основу суспільних відносин, що складаються у всіх сферах суспільного життя, додаючи їм людський початок, регулюють суспільні відносини, сприяють їх вдосконаленню, виробленню духовних цінностей і вимог. Право є найважливішою самостійною формою духовного освоєння світу.

Тільки через визнання ціннісного аспекту буття права можуть бути розкриті тісні взаємостосунки між правом і мораллю. Вихолощення з правової системи вічних, універсальних етичних цінностей приводить до втрати правом своєї духовної суті, до втрати людиною в праві особового життєстверджуючого сенсу, тоді як будь-який суб'єкт права повинен бачити в ньому свою тверду духовну опору.

У другому підрозділі «*Етична складова правової реальності: діалог суцього і належного*» аналізується проблема дослідження моральної складової права у всіх його проявах. Перехід до ринкової економіки і демократії супроводжується серйозними змінами наших уявлень про такі вічні цінності цивілізації, як свобода, рівність, справедливість, мораль. Складність перехідного періоду виявляється у нігілізмі стосовно минулого сторіччя, у спробі дискредитації встановлених канонів і традицій. Сьогодні в Україні, разом з іншими соціальними підставами право та мораль являють собою той фон, середовище, які зумовлюють появу, здійснення і зміну норм права. Мораль виступає як причина і умова, що визначають процес формування і функціонування права.

У контексті дослідження моральних джерел права особливої значущості набуває проблема обмеження прав і свобод особистості, не випадково законодавство серед критеріїв, що обмежують права і свободи, помістило моральність. Розширення меж свободи, обумовлені демократизацією українського суспільства, об'єктивно вимагає підвищення відповідальності. В умовах становлення цивільного суспільства йде складний процес перенесення відповідальності на всіх членів суспільства, а також процес самоствердження особистості (М. Ф. Цибра), що може бути охарактеризований як опосередкована соціальною діяльністю ідеальна представленість індивіда в інших людях, у міжособових відносинах і, врешті – у самій собі, як монаді соціального цілого.

Права людини є особливою по своїй значущості галуззю права, оскільки в них концентруються головні цінності людського співіснування, такі, як життя, свобода, гідність, особиста автономія. Ці цінності одержують в правах людини своє нормативне закріплення і гарантії здійснення за допомогою правових засобів та інститутів.

Методологічними передумовами обґрунтування прав людини виступає інтерсуб'єктивна правова антропологія, яка орієнтується не на максимальні форми людського існування, не на те, чим людина повинна бути, а на те, чим вона не повинна бути ні за яких обставин, тобто на мінімальні умови того, що людині треба, щоб бути людиною, того, від чого вона не може відмовитися ні за яких обставин. Це □ універсальні умови людського існування, принципами реалізації яких є права людини. Основний принцип обґрунтування її прав полягає в тому, що людина, щоб залишатися людиною, повинна мати право на збереження самої себе, власної екзистенції.

Розділ п'ятий «Зміни у правовій освіті – вимога соціальної реальності, яка трансформується» продовжує думку, що звернення до людини схильної, створювати особливе середовище інтерсуб'єктивності, яке відображає процес її ідентифікації з цінностями соціуму, але це її особистісне середовище. Освіта виступає як просторова реальність самоідентифікації особистості. Робиться висновок про необхідність розглядання правової освіти як інтерсуб'єктивного середовища, з яким суб'єкт себе ідентифікує.

У першому підрозділі *«Світоглядне призначення освіти у процесі правової ідентифікації людини»* аналізується феномен «кризи ідентичності» права і визначаються шляхи пошуків його подолання. В даний час система освіти освоює новий досвід побудови і реалізації освітніх програм розвитку. Цей досвід фахівці пов'язують зі зміною парадигми освіти, з переходом суспільства, що реформується «від культури корисності до культури гідності» (О. Г. Асмолов). Слід підкреслити, що цьому сприяє переосмислення ролі психолого-педагогічної школи Л. С. Виготського, О. М. Леонтьєва, П. Я. Гальперіна, А. У. Запорожця та інших учених, а також методологічної школи Р. П. Щедровицького, Ю. В. Громико в створенні принципово нової за своїми цілями і завданнями практики розвиваючої освіти.

Кардинальним фактом ситуації в освітній сфері є зміна освітньої парадигми: від педагогічної «машини» як засобу педагогічної дії до розуміння освіти як сфери стратегічного розвитку. Будуючи соціокультурний освітній «ривок», необхідно сформулювати цілі або набір завдань соціокультурного розвитку, які визначають тип нового формованого освітнього устрою, що забезпечить появу нової культурно-освітньої парадигми. В. В. Ільїн і В. Г. Кремень вбачають особливості розвитку освіти у спонтаності трансформації сучасного суспільства.

Це дає можливість зробити висновок, що сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Активізуються процеси національної самоідентифікації особистості, підвищується її громадянський авторитет, а також статус громадянина України у міжнародному соціокультурному просторі.

У другому підрозділі *«Зміни у правовому полі освіти і нові правові вимоги в українському освітньому просторі»* розкривається аксіологічний аспект правової реальності, особлива увага надається становленню нормативно-правового освітянського поля, що продовжується. Головне в цьому питанні – відповідність європейським та світовим стандартам на рівні законів, відображення державницької позиції щодо підвищення професіоналізму працюючих осіб завдяки безперервній освіті.

У процесі демократичної трансформації сучасного українського суспільства в ньому відбувається докорінна зміна ролі права, від чого залежить спрямованість і ефективність як реформування суспільства в цілому, так і здійснення правової реформи як складової частини трансформаційних процесів зокрема.

У контексті формування концепції правової освіти важливим, на наш погляд, є розгляд права як регулятора суспільних відносин, що виховує і направляє поведінку людей. Якщо в країнах з тривалою правовою традицією повага до права виховується самою практикою життя, народжується в сім'ї, виникає якби природно, то в українських же умовах цей процес повинен бути предметом цілеспрямованого формування. Це вимагає серйозної та систематичної роботи з правової освіти й виховання. Освіта і наука потребують планування, контролю та підрахунку ефективності. Законодавче врегулювання основних моментів – це єдиний шлях до дієвої організації освітнього процесу.

У третьому підрозділі *«Формування нової парадигми правового знання як системи трансформації вітчизняної правової освіти»* обговорюється підсумкова тема класичних філософсько-правових концепцій про парадигму правового знання. Необхідність в новій освітній моделі (парадигмі) викликана реалізацією екогуманістичного способу конструювання інформаційного суспільства, який ґрунтується на стійкому і безпечному розвитку і приходить на зміну технократичному (кризовому, витратному, з нестійким розвитком).

Перш за все, змінюється відношення до людини як складної системи і до знання, яке повинне бути оберненим в майбутнє, а не в минуле. Критерієм реалізації нової освітньої моделі стає випереджаюче відображення або ступінь «пізнання майбутнього». Діалогічні відносини, коли учень стає суб'єктом пізнавальної діяльності, а не об'єктом педагогічної дії, визначають основні форми організації процесу освіти. На зміну наочно-онтологічній моделі навчання повсюдно приходить гносеологічна модель, при якій основу предмету навчальної дисципліни складає методологія й історія науки, що вивчається, її пізнавальні засоби і технології.

Філософське призначення модернізації освітньої галузі в Україні може бути розкрито крізь процеси формування нової парадигми правового знання або як системна трансформація вітчизняної правової освіти. Слід зазначити, що у контексті формування концепції правової освіти першорядним завданням є формування у особи правової свідомості на користь побудови цивілізованого суспільства.

У четвертому підрозділі *«Важелі зростання значимості права в сучасній освіті й вихованні в українському суспільстві»* аналізується роль зв'язку права і моралі в сучасному українському суспільстві, що частіше всього може означати, що «добра» правова система повинна задовольняти вимоги справедливості та моралі.

Відмічається, що одним із ключових питань у розумінні взаємозв'язку моралі й права в Україні є питання про соціальну справедливість у контексті іншої проблеми питання про підпорядкування чи непокору закону. При більш поглибленому розгляді цього питання Є. Р. Борінштейн виявляє, що його рішення виводить нас на питання про процес соціалізації особистості й оволодіння цією особистістю існуючими в даному суспільстві цінностями, включаючи моральні та правові цінності. Необхідно відмітити своєчасність і актуальність стверджувань Н. П. Гедікової, що динаміка і спрямованість процесу системної трансформації українського суспільства, який відбувається на протязі усіх років сучасної незалежності нашої держави, серйозно вплинули на створення нових орієнтирів суспільного прогресу, нової філософії політики, заклали міцний фундамент продуктивної системи цінностей, стимулюють і детермінують мотиваційні настанови на участь у життєдіяльності країни, включаючи всі її інститути і сфери. Успіх подальшого процесу трансформації нашого суспільства здебільшого залежатиме від волі та вибору українського народу, виховання правової культури та розвитку правової освіти.

На думку автора, процес становлення особистості в умовах сучасної України ставить перед вищою школою ряд невідкладних проблем, до яких відносяться наступні проблеми: підвищення моральних якостей студента шляхом підвищення його правової культури, що із зовнішнього фактора повинен перерости у внутрішній мотив його діяльності й вчинків; об'єднання в єдиний, але предметно диференційований комплекс філософії права, соціології і психології права з метою формування в студентській молоді образу соціально активної, самосвідомої і критично мислячої особистості, що здатна до самостійних рішень і зважених вчинків, які співвідносяться з принципами гуманізму і справедливості.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення **наукової проблеми**, яка полягає у визначенні феномену соціальної реальності в контексті правової освіти, що знаходить свій вияв у здійсненні комплексного осмислення соціального крізь призму трансформацій в системі правової освіти. Це дозволило запропонувати комплементарну концепцію соціальної реальності, у межах якої суспільство подається як особливий вимір буття людини. Головні наукові та практичні результати дисертаційного дослідження є такими:

1. Процес історико-філософського дискурсу поняття «соціальна реальність» стає можливим крізь виявлення логіки дослідження соціальної реальності, яка є наступною.

Сам хід розвитку наукового знання і його методології показує, що поступово, від сторіччя до сторіччя, в процесі накопичення знань і вдосконалення методології закономірно змінюються і об'єкт, і суб'єкт пізнання, а також його методологічний інструментарій.

Необхідність переходу до нової соціальної онтології пов'язана не тільки з розповсюдженням постнекласичних ідей. Передумови для такого переходу склалися в попередні періоди розвитку науки і соціального знання.

Розуміння умов, при яких став можливим перехід від розуміння зовнішнього світу як сукупності речей до погляду на світ як на реальність. Ця мета обумовлена еволюцією сенсу і значенням поняття реальності у філософії і науці нового часу, коли реальність з фізичної «перетворилася» на багат шарову, а потім верхній шар - соціальна реальність - завдяки сучасній оцінці ролі мови у формуванні картини світу, придбала статус граничної або справжньої реальності.

Включення індивіда в соціум ставало можливим через формування особи як соціального утворення. Індивід, тим самим, зводився до індивідуалізованого соціального. Поворот до індивіда став очевидним з виникненням феноменології, яка, акцентуючи увагу на життєвому світі людини, здійснює перехід до суб'єктизованої соціальної онтології.

Особливістю сучасного етапу розвитку методології наукового знання є те, що соціальне знання зосереджується на комунікації, діалозі інтерсуб'єктивності, де досягається ідентичність і самоідентичність особи, оскільки в них важливий не успіх, а пошук взаєморозуміння між різними соціальними суб'єктами.

Логіка розвитку наукового знання – це тільки один бік процесу розвитку духу. Чималий інтерес філософів до «постнекласичної метафізики» (О. В. Халапсіс), яка є швидше проектом, чим концептуалізованою і методологічно оформленою сферою знання. На наш погляд, є сенс подальшого розгляду цього проекту як того, що найбільш відповідає сучасній дійсності, і більш того, як того, що є обґрунтованим логікою історико-філософського розвитку уявлень про соціальну реальність.

2. Існує ряд спільних проблем у розумінні «соціальної реальності» і розумінні реальності в природничих науках. Зокрема, і там, і тут під реальністю розуміються і об'єкти, що мають предметні, тобто просторово-часові параметри і система теоретичних конструктів, побудованих в категоріальному полі даної галузі знання; у цьому понятті знаходить віддзеркалення спосіб отримання знань про ці об'єкти; реальність є в певному відношенні й суть майбутніх суб'єктових об'єктів.

Соціальна реальність існує на феноменальному і ноуменальному рівні, в якому можна виділити конструкти як першого порядку, тобто наочності життєвого досвіду, терміни соціальних значень, так і конструкти другого порядку, або ж наукові поняття і конструйовані з їх допомогою теоретичні об'єкти. До її особливих властивостей слід віднести наявність в ній *res extensa* (протяжних речей) і *res cogitans* (мислячих речей).

У соціальній реальності не завжди можна розрізнити те, що є і те, що створюване самим суб'єктом, реальність – це не тільки деяка об'єктивна реальність, але і екзистенціальний світ соціального агента. Діяльний підхід до соціальної реальності визначає широку амплітуду взаємодії особи, будь-якого іншого соціального суб'єкта з даністю: освоєння – привласнення – конституювання і дозволяє зняти дихотомію об'єктного і суб'єктного.

Дослідження соціальної реальності як предмету філософської рефлексії, автором представлено як наявність якоїсь соціальної об'єктності, яка одночасно є умовою і полем діяльності людини, як будь-якого іншого соціального суб'єкта. Поняття реальності володіє величезною пояснювальною силою, звернення до нього знання на кожному новому етапі розвитку абсолютно закономірно.

На наш погляд, визначення соціальної реальності може бути таким: соціальна реальність – це екзистенціальний продукт людської діяльності, особливістю якої є те, що воно створюється конститутивними діями багатьох окремих «Я»; це дискурсивно оформлена суб'єктами реальність, але це існуюча об'єктивно реальність, що є співіснуванням безлічі партикулярних горизонтів, коли соціальна реальність в дискурсивному образі комунікації переноситься з, так би мовити, «фізичного простору» в план свідомості, тобто починає мислитися як інтенціональні взаємозв'язки сенсів в свідомості суб'єктів дій.

3. Аналіз мовних структур соціальної реальності передбачає філософський аналіз об'єктивованих підстав соціальної реальності, які висуваються в мовних структурах.

Вирази соціального в структурах мови створює умови для ототожнення реальності соціальної та мовної. Реальність соціального постає як саморефлексує ціле або самовизначається суб'єктивністю. З тотожності соціальної та мовної реальностей слід визначити соціальне ціле як самовизначаючу комунікативність.

Мова виконує роль «проміжної» соціальної реальності, остільки можливо ототожнення мови і повсякденності. Мова як соціальний феномен служить тим «місцем», в якому соціальне буття знаходить можливість висловлювання і повідомлення. Соціальний простір можна представити як зміну ситуацій, де індивід здійснює «переклад» імовірної ситуації на мову іншої. Тим самим він, інтерпретуючи знаки, інтерпретує себе, тобто через тлумачення свого життя відкриває, що він знаходиться в бутті до того, як вважає себе і розпоряджається собою. Відмінності освіжають старі образи і відтворюють в мисленні «першозабуті» мовні смисли.

Таким чином, ми можемо говорити про мову як явище, яке існує для акумулювання, передачі та для створення нової інформації, як явище, яке формує первинне інформаційне середовище людини.

4. Специфіка сучасної комунікації припускає артикулювання принципово різних аспектів соціальної теорії. Складність, неоднозначність сучасних комунікативних процесів роблять необхідним створення універсальної теорії комунікації. А це, у свою чергу потребує виявлення теоретичного фундаменту теорії комунікації як концептуального ядра автентичної теорії суспільства, а також прикладних соціальних дисциплін.

Нормативні підстави комунікації як експлікації комунікативного потенціалу мовних структур дозволяють розглядати реальну комунікацію з позицій того, що може бути. Дослідження комунікації з позиції теорії систем розкриває системні характеристики сучасної комунікації. Системність виступає як якась онтологічна характеристика сучасної комунікації, тому не може розглядатися як зовнішня властивість комунікації. Отже, можливе синтезування даних підходів в рамках соціального дослідження. Синтез теорії комунікації і системної теорії дозволяє виявити як трансцендентні, так й іманентні характеристики сучасної комунікації. Можна зробити висновок, що автентична теорія суспільства не може бути визначена в рамках єдиної теорії.

Новий погляд на комунікацію, пов'язаний з новим поглядом на світ, розставляє нові акценти в методології соціального пізнання. Специфіка постсучасного соціального стану обумовлена тим, що суспільство стало транспарентним (прозорим) завдяки радикальній зміні в технології засобів масової комунікації. Відбулася дереалізація комунікативної реальності, коли швидкість передачі сигналу в межах нашої планети можна прирівняти до миттєвої, а відстань і час повідомлення стають гранично маленькими, прагнучими до нуля.

5. Становлення інформаційного суспільства пов'язане із змінами завдань гуманітарної підготовки. У сучасних умовах вони можуть бути піддані спотворенню. Спотворений образ гуманітарної освіти в інформаційному суспільстві та його реалізація в сучасній освіті пов'язані з двома крайнощами в розумінні функцій і особливостей гуманітарної освіти. По-перше, гуманітарна освіта розуміється як спосіб конструювання людського буття, як універсальний засіб вирішення ідеологічних завдань. Вона розглядається як форма маніпулювання людською свідомістю. В умовах інформаційного суспільства цей шлях небезпечний тим, що він не дозволить сформувати і реалізувати необхідну особову компетенцію, оскільки нівелює відповідальність і автономію особи, засновану на її свободі. По-друге, затверджується вторинність і зовнішній характер гуманітарної освіти. Даний підхід базується на уявленні про технократичне суспільство, в якому гуманітарну освіту не визначає рівень і якість розвитку технологій, а тому не впливає на організацію і якість життя і не складає головний ресурс розвитку суспільства. Наслідки такого підходу очевидні – глобальна криза як наслідок руйнування форми існування людини.

Таким чином для реалізації гуманітарного підходу до освіти в сучасній освітній ситуації є сприятливі умови. У сучасному динамічному суспільстві необхідною є ціннісно-сміслова варіативність і признається вплив випереджаючого розвитку освіти на формування соціальних інновацій. Динамічно змінне концептуальне поле сучасних освітніх практик, прагнення і спроби гуманізації і гуманітаризації освіти з урахуванням реалій інформаційного суспільства є сприятливими чинниками створення і реалізації концепції розвитку гуманітарної освіти, що допускає різні шляхи реалізації.

Зміна орієнтирів дослідження, відхід від позиції нейтрального спостерігача і універсального теоретичного горизонту гуманітарного дослідження приводять до зміни його характеру. Поліпарадигмальність гуманітарного знання визначає плюралістичний, відкритий характер гуманітарного дослідження. На зміну центровано-ієрархічній системі приходить простір додаткових систем, комунікація яких формує наочні області й зміст досліджень. Все це означає зміну відношення до людини, нове її розуміння, що і буде означати перегляд місця людини в гуманітарному дискурсі, тобто його людяність.

6. Звернення уваги на феноменологічний аспект, а саме на суб'єктивні підстави події в просторі інформації робить подальший розгляд процесів комунікації більш повним. Саме в цьому контексті був проведений аналіз парадоксу феноменологічної інтерпретації співвідношення реальності соціальної і реальності віртуальної.

Нині виникає інше, більш досконале комунікативне співтовариство, яке є віртуальним. Тут встановлюється принципово інша схема або модель комунікативного процесу.

Філософське осмислення багатьох феноменів культури пов'язане з філософією процесу, оскільки реальність, включаючи і природний світ, і людську сферу, має динамічний характер, з'являючись з минулого (і зберігаючи його) і рухаючись в нове майбутнє. Одним з феноменів, який не може бути виведений з детерміністичних законів, є поняття «подія». Подія дозволяє мати справу із значущими фрагментами життєдіяльності людини. Вона може бути, а може і не бути.

Таким чином, традиції психоаналізу і феноменології можна вважати парадигмоутворювальними для розроблення актуальної методології аналізу суб'єктивності, що є адекватною сучасній соціокультурній ситуації, що враховує і задіює фігуру суб'єкта.

7. Як характеристика форм соціальної комунікації особливо важливою здається концепція дискурсу як моделі інтерсуб'єктивного формування точок зору, в основі якої лежить раціональна аргументація. При цьому мова може йти про ухвалення суспільно значущих вирішень різних видів. Модель дискурсу, який може виступати і як механізм розширення емпірико-теоретичного знання, і як практичний, регулюючий цінності, норми, інституційні засоби їх реалізації механізм, розглядається в комунікативній парадигмі як практична форма організації соціальної практики.

Практичний дискурс здатний виступати як форма діяльності й повинен бути використаний інститутами, які в своєму функціонуванні пов'язані з дискурсивним перетворенням волі. Сучасна ситуація в соціальному пізнанні може бути представлена як ситуація кристалізації «нової раціональності», що розширює сферу раціонально-теоретичного дискурсу із-за визнання евристичних цінностей раніше знехтуваних негативних соціальних практик. Мета практичного дискурсу - узгодження різноманітних інтересів індивідів, яке здійснюється у формі діалогу рівноправних партнерів. Проте, очевидно, що не всі інтереси можна узагальнити і зробити загальнозначущими, саме в дискурсі й випробовується здібність інтересів до узагальнення. При цьому важливі і зовнішні умови процесу дискусії: відсутність впливу на її учасників ззовні у формі зовнішнього примушення, всіляких правових, соціальних санкцій; в ході взаємодії повинні бути виключені всі мотиви, окрім пошуку істини. Істинними можуть бути визнані лише ті думки, які будь-який розумний суб'єкт може випробувати в необмеженій і вільній від зовнішнього примушення й ірраціональних обмежень комунікації і потім прийняти. Істина повинна бути «інтерсуб'єктивно переносима» і рефлексивно прийнята. При цьому ми стикаємося з проблемою нерівного рівня «комунікативної компетенції» учасників взаємодії в процедурному, семантичному, логічному аспектах.

Тобто, віртуальність є феноменом, іманентним самій структурі буття, що втілює можливість творчої, генеруючої діяльності. Багато в чому це пов'язане з тим, що віртуальна реальність будується за принципом «зворотнього зв'язку», що дозволяє здійснити максимальне входження людини в інформаційний простір. Причиною віртуалізації постмодерного суспільства є об'єктивна потреба в переході інформаційно-комунікаційних технологій на новий якісний рівень, а також іманентна людині потреба в творчості, в створенні нової реальності, таких світів, по відношенню до яких вона була б деміургом. Поняття «соціальна реальність» є узагальнене позначення тієї системи об'єктів, з якою взаємодіє соціальний суб'єкт: вона є середовищем його формування, об'єктивна умова його діяльності, безпосередній предмет його соціальної творчості. Зіставлення об'єктивного і суб'єктивного є результатом власної діяльності особи і будь-якого іншого соціального суб'єкта. В цьому випадку соціальна реальність виступає як даність, що перетворюється на соціальний простір діяльності соціального суб'єкта, яка може сприйматися і як присутність, і як турбота, і як освоєння і привласнення соціального світу.

8. Для сучасної філософії більш характерне розуміння самої себе як переважно онтологічного дослідження. Установки свідомості є конституюючими підставами, фундаментальними принципами, на основі яких формуються онтологічні концепції. Своєрідність різних онтологій визначається існуванням основних установок свідомості: метафізичною, натуралістичною, трансцендентальною і екзистенціально-феноменологічною. Соціальна топологія задає спосіб бачення об'єкту дисципліни, тим самим, вона є визначальним чинником при виборі предмету дослідження. Це дає нам можливість уточнити, що основною відмінністю між класичними і некласичними соціальними теоріями у сфері онтології є різне розуміння природи соціальних об'єктів.

Для сучасної соціальної філософії виявляється актуальним завдання встановлення онтологічного статусу соціальної топології. Більш того, насущною стає проблема реконструювання підстав соціальної теорії в рамках топологічного способу операції її елементами, орієнтуючись на сучасне знання.

Знання, що є надбанням чиеї-небудь свідомості і що не отримало «поштовху» для циркуляції в суспільстві, не може розглядатися як інформація. Ґрунтуючись на цьому, можна констатувати умовність перетворення знання в інформацію та інформації в знання. Інформація виступає як форма знання, відчужена від його носія (свідомості суб'єкта), яка узагальнює його для використання: інформація – це динамічна форма існування знання, що забезпечує його розповсюдження і дієвість (застосування). Отримуючи інформацію, користувач перетворює її шляхом інтелектуального засвоєння (інформаційно-когнітивного процесу) в свої нові особові знання, тобто відбувається відтворення знань на основі інформації. Інформація виникає та існує у момент взаємодії об'єктивних даних і суб'єктивних методів.

9. Глобальне інформаційне суспільство, ринкова економіка і науково - технологічна революція вимагають від людини нових соціальних й індивідуальних якостей. Річ у тому, що в інформаційному суспільстві не бракує інформації, а бракує мудрості, як її використовувати. Суспільство зацікавлене в тому, щоб кожен громадянин був інтелектуально самостійним, тобто не довіряв іншим думати за нього і робити вибір. Ми повинні вчитися міркувати самостійно, легко. Критичне мислення відповідає демократичному способу освіти, формує менталітет не тільки поколінь країн консолідованої демократії, але і демократизує менталітет громадян нових незалежних держав.

10. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмислення цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Активізуються процеси національної самоідентифікації особистості, підвищується її громадянський авторитет, а також статус громадянина України у міжнародному соціокультурному середовищі. Ці моменти з необхідністю вимагають здійснення феноменологічного аналізу правової реальності шляхом виявлення її сенсів. У такому аспекті зростає роль категорії права як інструмента пізнання правової реальності. Правова реальність в дискурсивному образі комунікації переноситься з, так би мовити, «фізичного простору» в план свідомості, саме в процесі правової освіти. На наш погляд, зміни у правовій освіті є запорукою того, що право стане регулятором життя індивіда, а не перешкодою, завадою на його шляху реалізації своїх особистих завдань. На наш погляд, сьогодні можна констатувати наявність нагальної потреби і можливості формулювання цілісної концепції правової реальності з точки зору онтологічного підходу до права, який репрезентує його як особливий вимір людського буття.

Особливого значення в рамках феноменологічного підходу набувають первинні правові тексти – ті джерела правової інформації, на основі яких конститууються правові норми: закони, підзаконні акти, присудження, правові звичаї тощо. Це дає підставу розрізняти, наприклад, закон як семіотичну систему, систему знаків, що становлять правовий текст, і правову норму, що означає зредуковане до семантико-прагматичного правила, яке існує в соціальній свідомості та в соціальній практиці.

11. Механізм відтворення права можна представити крізь його діалогічну природу, що розуміється в онтологічному сенсі як взаємообумовленість протилежних моментів права. Зокрема, механізм відтворення права продемонстрований на прикладі діалогу норми права і правовідношення (фактичної взаємодії персоніфікованих суб'єктів, правової за своїм соціальним змістом) – їхні взаємозв'язки, відмінності, взаємоперехід; філософський (онтолого-гносеологічний) аналіз правової реальності, на наш погляд, представляє важливий інструмент формування складної мозаїки загальної картини світу і має не тільки теоретичний потенціал, але і практичну значущість, оскільки закладає науково-світоглядну і методологічну основу в процес побудови правової держави, яка проголошена Конституцією України.

Модернізація правової освіти виступає найважливішою умовою успішного розвитку процесів модернізації українського суспільства. Адже саме у сфері правової освіти готуються й виховуються ті люди, які не тільки формують нове модернізаційне середовище суспільства, але і ті, яким саме й належить жити та працювати в цьому новому середовищі. Модернізація правової освіти – це процес, система підготовки людини до повноцінного життя в умовах модернізаційного суспільства.

Одна з актуальних вимог часу, що витікає у першу чергу з чисто прагматичних причин, це формування правової реальності, тобто – розробка теорії і механізмів (технологій) правової освіти і виховання, що по суті та буде означати формування своєрідного полігону суспільних перетворень суспільства, покликана задавати перспективи випередження інших країн світу, оскільки саме правова освіта забезпечує розвиток інших галузей. Будуючи соціокультурний освітній «ривок», необхідно сформулювати цілі або набір завдань розвитку нової соціальної реальності розвитку, яка визначить тип нового формованого освітнього устрою, що забезпечить появу нової культурно-правової освітньої парадигми.

Перехід від суспільства закритого, де індивід розчинений в колективності, одержуючи взамін ілюзію захищеності, до суспільства відкритого, де він вільний і повинен сам приймати особисті рішення.

Від того, на користь якого з варіантів буде вирішена поставлена ним дилема, багато в чому залежать перспективи утвердження і реального правового захисту прав людини у сьогоднішній та особливо у майбутній Україні.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Монографії:

1. Кравцов Ю. С. Філософське призначення освіти у процесі морально-правової ідентифікації людини: [монографія] / Юрій Сергійович Кравцов — Дніпродзержинськ: Видавництво ДДТУ, 2012. — 225 с.
2. Кравцов Ю. С. Образование в пространстве философских проблем современности / [Н. С. Конох, О. П. Пунченко, Ю. С. Кравцов и др.]. — К.:Кафедра, 2013. — 320 с.
3. Кравцов Ю. С. Соціологія особистісної ідентичності в просторі права / [К. Ю. Богомаз, М. С. Конох, Ю. С. Кравцов та ін.]. — Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2009. — 184 с.
4. Кравцов Ю. С. Процеси комунікації в постмодерністській традиції // Постмодерністські пошуки соціології / [К. Ю. Богомаза, Ю. С. Кравцов та ін.]; під ред. проф. К. Ю. Богомаза — Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2009. — 181 с.

Навчальний посібник з грифом Міністерства освіти і науки України:

1. Логіка у практиці конфліктів і суперечки: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації / [упоряд.: К. Ю. Богомаз, Ю. С. Кравцов, Л. М. Сорокіна] — Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2005. — 284 с. (лист № 14/18.2 – 1428).

Статті у фахових виданнях, зареєстрованих у МОН України:

1. Кравцов Ю. С. Коммуникативная модель социальности: о возможности

аутентичного описания информационного общества / Ю. С. Кравцов // Грані. — 2008. — №3 (59). — С. 67-72.

2. Кравцов Ю. С. Коммуникативная проблематика информационного общества / Ю. С. Кравцов // Грані. — №4 (60). — 2008. — С. 58-62.

3. Кравцов Ю. С. Дискурсивная модель коммуникации и проблема социальных симулякров / Ю.С. Кравцов // Грані. — № 5 (61). — 2008. — С.58-61.

4. Кравцов Ю. С. О специфике моделирования виртуальных форм социальных взаимодействий в информационном обществе / Ю. С. Кравцов // Грані. — №6(62). — 2008. — С. 51-56.

5. Кравцов Ю. С. Философское измерение новых правовых требований в украинском образовательном пространстве / Ю. С. Кравцов // Грані. — №7 (99). — 2013. — С. 78-83.

6. Кравцов Ю. С. Особенности новой ситуации в социальном познании / Ю. С. Кравцов // Грані. — №9 (101). — 2013. — С. 6-10.

7. Кравцов Ю. С. Філософське осмислення подолання «кризи ідентичності» права / Ю. С. Кравцов // Грані. — №10 (102). — 2013. — С. 87-93.

8. Кравцов Ю. С. Соціальна реальність у контексті правової освіти / Ю. С. Кравцов // Грані. — №4 (108). — 2014. — С. 78-83.

9. Кравцов Ю. С. Про парадокс феноменологічної інтерпретації співвідношення реальності соціальної і реальності віртуальної // Мультиверсуум. — Вип. 75 — 2008. — С. 13-23.

10. Кравцов Ю. С. Суб'єктивні підстави події в просторі інформації / Ю. С. Кравцов // Мультиверсуум. — Вип. 76. — 2008. — С. 59-69.

11. Кравцов Ю. С. О развитии социальных качеств информации / Ю. С. Кравцов // Наукове пізнання: методологія та технологія. — №2 (24). — 2009. — С.79-83.

12. Кравцов Ю. С. Психолого-педагогічні аспекти правової ідентифікації / Ю. С. Кравцов // Наукове пізнання: методологія та технологія. — №1 (25). — 2010. — С.96-100.

13.Кравцов Ю. С. Когнитивное моделирование в языке как фактор информатизации социальной реальности / Ю. С. Кравцов // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. — №1(47). — 2012. — С. 30-36.

14. Кравцов Ю. С. Нові уявлення про онтологічний статус соціальної реальності / Ю. С. Кравцов // Наукове пізнання: методологія та технологія. — №2 (29). — 2012. — С.76-81.

15. Кравцов Ю. С. Зміни правової парадигми як процес подолання «кризи ідентичності» права / Ю. С. Кравцов // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. — №1 (51). — 2012. — С. 57-61.

16. Кравцов Ю. С. Зростання значущості права у сучасній освіті та вихованні / Ю. С. Кравцов // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. — №2 (56). — 2013. — С. 57-61.

17. Кравцов Ю. С. Теория коммуникации как интенциональное основание парадигмы социально-философского знания / Ю. С. Кравцов // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. — №4 (60). — 2013. — С. 58-62.

Статті у фахових виданнях інших держав:

1. Кравцов Ю. С. Изменения социальной реальности в контексте образования / Ю. С. Кравцов // Теория и практика общественного развития. — Краснодар: ООО Издательский дом «ХОРС», — №1. — 2014. — С.59-63.

2. Кравцов Ю. С. Диалогичный характер коммуникативной рациональности в структурном поле образования / Ю. С. Кравцов // Теория и практика общественного развития. — Краснодар: ООО Издательский дом «ХОРС», — №2. — 2014. — С.46-49.

3. Кравцов Ю. С. Качество образования в контексте философского дискурса онтологии / Ю. С. Кравцов // Теория и практика общественного развития. — Краснодар: ООО Издательский дом «ХОРС», — №3, — 2014. — С. 9-12.

4. Кравцов Ю. С. Образование в процессе становления киберсоциума / Ю. С. Кравцов // Теория и практика общественного развития. — Краснодар: ООО Издательский дом «ХОРС». — №4, — 2014. — С. 18-21.

5. Кравцов Ю. С. Перспективы модернизации сферы образования в Украине: социально-философский аспект / Ю. С. Кравцов // Философия образования — Новосибирск, — № 1, — 2014. — С.101-106.

6. Кравцов Ю. С. Языковая природа онтологии социальной реальности. / Ю. С. Кравцов // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. — Серыя 1. Гісторыя і археалогія. Філасофія. Паліталогія. — №2(174), — 2014. — С. 99-103.

Статті в інших наукових збірках та матеріалах конференцій:

1. Кравцов Ю. С. Философская культура как фактор духовной идентификации / Ю. С. Кравцов // Матеріали 4-ї міжнародної конференції «Проблеми гуманізації і вищої освіти». — Суми - Бердянськ, — 2002. — С. 34-38.

2. Кравцов Ю. С. Язык как система противоречий и единство смысла и значения / Ю. С. Кравцов // Матеріали II Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Східні слов'яни: історія, мова, культура, переклад». — Дніпропетровськ, 2003. — С. 36-51.

3. Кравцов Ю. С. Роль философской культуры в формировании сознания инженера / Ю. С. Кравцов // Матеріали 4-ї міжнародної конференції «Проблеми гуманітаризації вищої освіти». — Суми-Бердянськ, 2003. — С. 35-38.

4. Кравцов Ю. С. Операционный аспект структуры языка и высказываний / Ю. С. Кравцов // Збірка наукових праць «Загальні питання філології». — Т.1. — Дніпропетровськ, 2004. — С. 33-45.

5. Кравцов Ю. С. Киберсоциум еще должен стать социумом / Ю. С. Кравцов // Материалы Российской научно-теоретической

конференції «Коммуникативная природа человека» (Первые Петраковские чтения). 31 января 2006 г. — Ижевск: Изд-во Удм. ун-та, — 2006. — С. 37-41.

6. Кравцов Ю. С. О возможности описания материального аналога сверхъестественного / Ю. С. Кравцов // Матеріали XII міжнародної конференції «О ролі науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості». — Донецьк, 2003. — С. 26-29.

7. Кравцов Ю. С. Історія науки як фактор формування ціннісних орієнтацій вченого / Ю. С. Кравцов //Збірка наукових праць «Філософські, культурологічні, релігієзнавчі аспекти осмислення сучасного світу та їх науково-методичне значення». — Запоріжжя, 2003. — С.133-145.

8. Кравцов Ю. С. Правова ідентифікація: єдність ментальності, правосвідомості і правової культури / Ю. С. Кравцов // Матеріали I Міжнародної науково-методичної конференції «Проблеми інноватизації вищої професійної освіти». 3-5 червня 2013 року. — Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2013. — С.55-59.

9. Кравцов Ю. С. Логико-гносеологические основания новой образовательной парадигмы / Ю. С. Кравцов // Всеукраїнські педагогічні читання «Гуманна педагогіка у вищій школі». — Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2010. — С.50-51.

АНОТАЦІЯ

Кравцов Ю. С. Соціальна реальність у контексті правової освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 □ соціальна філософія та філософія історії. □ Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2014.

Дисертація присвячена дослідженню соціальної реальності у контексті правової освіти.

У дисертації на основі філософії освіти здійснено комплексне філософське осмислення феномену соціального кризь призму категорії «соціальна реальність», що дозволяє подати правову освіту як особливий світ і спосіб людської ідентифікації. На основі аналізу переваг і недоліків різних способів осмислення соціального (позитивізм, об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивність) і соціокультурного контексту для їх застосування запропонована концепція соціальної реальності в єдності онтологічного, антропологічного і аксіологічного аспектів, яка орієнтується на розкритті гуманістичного смислу права. Обґрунтовано поняття правового суспільства як орієнтира реформування правової освіти у посттоталітарних суспільствах.

Ключові слова: соціальна реальність, суспільна реальність, правова освіта, правова антропологія, правова аксіологія, правова реальність, комунікація, інформаційне суспільство, мораль, право.

АННОТАЦІЯ

Кравцов Ю. С. Социальная реальность в контексте правового образования. □ На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.03 □ социальная философия и философия истории. □ Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2014.

Диссертация посвящена исследованию социальной реальности в контексте правового образования.

В диссертации осуществлено комплексное философское осмысление феномена социального сквозь призму категории «социальная реальность», что позволяет подать правовое образование как особый способ человеческой идентификации. Автор обосновывает содержание концепта «социальная реальность», раскрывает онтологическую природу и структуру социальной реальности, исследует особенности ее трансформации в современных условиях; осуществляет феноменологический анализ правовой реальности путем выявления основных ее смыслов; определяет особенности изменений в правовом образовании как результата изменений в правовой реальности.

Привлекает внимание видение автором социальной реальности как динамического, постоянно меняющегося феномена, существующей в единстве ее универсально-предельных измерений: мировоззренческо-методологического, социокультурного, онтологического, антропологического, аксиологического. Результатом такого подхода является создание автором комплементарной концепции социальной реальности, базирующейся на гуманистических контекстах толкование смысла социального.

Осуществлен сравнительный анализ классических и неклассических образов, схем и концептуальных конструкций социальной реальности. Автор обоснованно доказывает, что историческое развитие представлений о социальной реальности с необходимостью требует изменений онтологического статуса реальности правовой согласно новому пониманию значения языка и коммуникации. Применение в работе коммуникативной модели общественной реальности позволяет достаточно адекватно описать особенности функционирования информационного общества, определить специфику существующих коммуникативных связей, возникающих между субъектами социального пространства.

Диалогическое толкование смысла правовой реальности существенно расширяет и углубляет ее понимание как особой сферы социальной реальности. Определенная постмодернизмом проблема кризиса реальности, как продолжение кризиса репрезентации в модернизме, соединена с процессами виртуализации общества, распространением влияния виртуальной реальности на жизнь современного человека. В двух генеральных линиях культурного развития: «органическое – механическое – виртуальное» и «деформация – фрагментация – след» налицо перманентный кризис присутствия как мира вещей, так и самого человека. В этих условиях поиск путей построения новой онтологии социальной реальности, выходящей за пределы существующих стереотипов, оказывается важным залогом преодоления тех кризисных явлений, которые характерны для современного научного знания. Особенно это важно для осмысления изменений, произошедших в пределах правовой реальности как особой сферы человеческого бытия. Это касается как реальных социальных процессов, которые нуждались существенных трансформаций роли и функций права, так и необходимости обоснования теоретико-методологических основ правовой реальности в контексте постклассического теоретических построений. В частности, необходимости введения «субъекта» поле правового знания.

Попытка осмысления трансформации правовой реальности в контексте мировоззренчески-методологических, социокультурных, концептуально-содержательных аспектов изменения социальной реальности позволяет существенно расширить возможности понимания и преодоления существующих социально-правовых проблем.

На основе анализа преимуществ и недостатков различных способов осмысления социальной (позитивизм, объективизм, субъективизм, интерсубъективности) и социокультурного контекста их применения предложена концепция социальной реальности в единстве онтологического, антропологического и аксиологического аспектов, которая ориентируется на раскрытие гуманистического смысла права. Обосновано понятие правового общества как ориентира реформирования правового образования в посттоталитарных обществах.

Ключевые слова: социальная реальность, общественная реальность, правовое образование, правовая антропология, правовая аксиология, правовая реальность, коммуникация, информационное общество, мораль, право.

SUMMARY

Kravtsov Y. S. Social reality in the context of legal education. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of philosophical sciences in specialty 09.00.03 – the social philosophy and philosophy of history. – State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University K. D. Ushinsky» – Odessa, 2014.

Dissertation is devoted to the study of social reality in the context of legal education.

The dissertation is based on the philosophy of education achieved a complete philosophical understanding of social phenomena through the prism of the category of «social reality» that allows you to file a legal education as a special way to peace and human identification. Based on the analysis of the advantages and disadvantages of different ways of thinking about social (positivism, objectivism, subjectivity, intersubjectivity), and socio-cultural context of their application proposed the concept of social reality in the unity of the ontological, anthropological and axiological aspects, which focuses on the disclosure of the humanist sense of law.

Substantiates the notion of the legal community as a landmark reform of legal education in the post-totalitarian societies.

Key words: social reality, social reality, legal education, legal anthropology, legal axiology, legal reality, communication, information society, morality, law.

Наукове видання

Кравцов Юрій Сергійович

СОЦІАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ

Спеціальність - 09.00.03 соціальна філософія та філософія історії

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук

Видано в авторській редакції

Віддруковано з оригінал-макету

Підп. до друку 13.10.2014. Формат 60x90,16. Папір офсетний.

Гарн. «Times». Друк цифровий. Ум.-друк. арк. 1,9.

Наклад 140 прим.